

УДК 332.87.004.18

РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНИМ КОМПЛЕКСОМ РЕГІОНУ<http://orcid.org/0000-0002-8929-6615>

Потапова Наталія Миколаївна, к.е.н., доцент кафедри економіки підприємств, ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», м. Маріуполь, e-mail: potapova-nn@yandex.ru, тел: +380501842319

Potapova Nataliya, Assistant Professor, Department of Economics of Enterprises, PhD in Economics, State Higher Education Institution "Pryazovskyi State Technical University", Mariupol

Potapova N. N. Resource-saving in the management system of the housing and utility network of the region.

The problems of reforming and developing the housing and utilities network have recently become increasingly important. The crisis state of housing and utility services is caused by inefficiency of the management system which is not adapted to market conditions. In conditions of socio-economic reform, the management system of housing and utility services in the regions of Ukraine should ensure a significant increase in the level of resource-saving due to the formation of a mechanism for managing this process. The specifics of the implementation of general management functions in the sphere of housing and utility services are described in the work. It is substantiated that the formation of the resource management mechanism in housing and utility services objectively requires the implementation of a set of special management functions: accounting, standardization, legal support, information support. It has been substantiated that the purpose of improving the management system of the housing and utility network of the region is the formation of a resource-saving management mechanism. It represents an integral unity of functions and management tools which, in the new economic conditions, should contribute to enhancing the integrated regional resource saving effect. The article defines a range of the most important problems in the housing and utility services, for the solution of which the regional management system should unite departmental government bodies, relevant structures of local authorities, enterprises of all forms of ownership and the population in order to enhance the integrated resource saving effect in the region. Within the framework of the considered management functions the following tools can be used to enhance the integrated resource-saving effect: organizational arrangements; development of standards and norms; certification of products; integrated accounting of resources and utilities; creation of a competitive environment; activation of the investment process; normative and legal documents; energy audit penalties and economic benefits; Information and advertising campaigns in order to popularize the principles of resource saving in the domestic sector; raising the level of skills of personnel in the field of resource conservation, etc. Thus, the improvement of the current management system of the housing and utility services of the region becomes an indispensable condition for the formation of a resource-saving management mechanism.

Потапова Н. М. Ресурсозбереження у системі управління житлово-комунальним комплексом регіону.

Проблеми реформування та розвитку житлово-комунального комплексу останнім часом набувають усе більшої актуальності. Кризовий стан ЖКГ обумовлений неефективністю системи управління, не адаптованої до ринкових умов господарювання. В умовах соціально-економічного реформування система управління ЖКГ регіонів України має забезпечити суттєве підвищення рівня ресурсозбереження за рахунок формування механізму управління цим процесом. Визначено специфіку реалізації загальних функцій управління у сфері житлово-комунального господарства. Обґрунтовано, що формування механізму управління ресурсозбереженням у ЖКГ об'єктивно вимагає реалізації комплексу спеціальних функцій управління: облік, стандартизація, правове забезпечення, інформаційне забезпечення. Обґрунтовано, що метою вдосконалення системи управління житлово-комунальним комплексом регіону стає формування механізму управління ресурсозбереженням. Він являє собою цілісну єдність функцій і інструментів управління, які за нових умов господарювання сприятимуть підвищенню комплексного регіонального ефекту ресурсозбереження. У статті визначено комплекс найважливіших проблем у ЖКГ, для вирішення яких регіональна система управління має об'єднати відомчі органи управління, відповідні структури місцевих органів влади, підприємства всіх форм власності та населення для підвищення у регіоні комплексного ефекту ресурсозбереження. В рамках реалізації розглянутих функцій управління для підвищення комплексного ефекту ресурсозбереження можуть бути використані наступні інструменти: організаційні заходи; розробка стандартів і нормативів; сертифікація продукції; комплексний облік ресурсів і комунальних послуг; створення конкурентного середовища; активізація інвестиційного процесу; нормативно-правові документи; енергетичний аудит; штрафні санкції та економічні пільги; інформаційні та рекламні кампанії з метою популяризації принципів ресурсозбереження у побутовому секторі; підвищення рівня кваліфікації кадрів в галузі ресурсозбереження та т. д. Таким чином, вдосконалення діючої системи управління житлово-комунальним господарством регіону стає необхідною умовою формування механізму управління ресурсозбереженням.

Потапова Н. Н. Ресурсосбережение в системе управления жилищно-коммунальным комплексом региона.

Проблеми реформування і розвитку жилищно-комунального комплексу в последнее время приобретают все большую актуальность. Кризисное состояние ЖКХ обусловлено неэффективностью системы управления, не адаптированной к рыночным условиям хозяйствования. В условиях социально-экономического реформування система управления ЖКХ регионов Украины должна обеспечить существенное повышение уровня ресурсосбережения за счет формирования механизма управления этим процессом. В работе определена специфика реализации общих функций управления в сфере жилищно-коммунального хозяйства. Обосновано, что формирование механизма управления ресурсосбережением в ЖКХ объективно требует реализации комплекса специальных функций управления: учет,

стандартизація, правове забезпечення, інформаційне забезпечення. Обосновано, що метою удосконалення системи управління житлово-комунальним комплексом регіону є формування механізму управління ресурсозбереженням. Він представляє собою цілісне єдинство функцій і інструментів управління, які в нових умовах господарювання повинні сприяти підвищенню комплексного регіонального ефекта ресурсозбереження. В статті визначено комплекс найважливіших проблем в ЖКХ, для вирішення яких регіональна система управління повинна об'єднати відповідні органи управління, відповідні структури місцевих органів влади, підприємства всіх форм власності і населення для підвищення в регіоні комплексного ефекта ресурсозбереження. В рамках реалізації розглянутих функцій управління для підвищення комплексного ефекта ресурсозбереження можуть бути використані наступні інструменти: організаційні заходи; розробка стандартів і нормативів; сертифікація продукції; комплексний облік ресурсів і комунальних послуг; створення конкурентної середовища; активізація інвестиційного процесу; нормативно-правові акти; енергетичний аудит штрафних санкцій і економічні пільги; інформаційні і рекламні кампанії з метою популяризації принципів ресурсозбереження в побутовому секторі; підвищення рівня кваліфікації кадрів в області ресурсозбереження і т. д. Таким чином, удосконалення діючої системи управління житлово-комунальним господарством регіону стає необхідною умовою формування механізму управління ресурсозбереженням.

Постановка проблеми. Проблеми реформування та розвитку житлово-комунального комплексу останнім часом набувають все більшої актуальності. Житлово-комунальне господарство регіонів України є одним з найбільш відсталих секторів економіки, який характеризується постійним загостренням цілого комплексу проблем (нерозвиненість конкурентного середовища, висока ресурсоємність послуг, відсутність механізму ресурсозбереження та ін.). Кризовий стан ЖКГ обумовлений неефективністю системи управління, не адаптованою до ринкових умов господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням розвитку та управління ЖКГ присвячені роботи багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених. Серед них слід відзначити роботи В. Н. Амітана, О. О. Лук'яненка, Г. І. Онищука, Т. М. Качали, В. І. Чиж та інших [1-4 та ін.]. Низьку ефективність функціонування житлово-комунального комплексу багато авторів пов'язують з технологічною відсталістю, значним моральним і фізичним зносом основних виробничих фондів. Однак це тільки одна сторона питання, яка випускає з виду проблеми управління ресурсозбереженням. По суті, основною причиною загострення кризового стану в житлово-комунальному комплексі є відсутність цілісної системи управління використанням ресурсів, адаптованою до нових економічних умов [5]. Аналізуючи ситуацію, що склалася в житлово-комунальному комплексі, слід зробити висновок, що діюча система управління орієнтована на екстенсивний тип розвитку і вимагає принципової зміни. В умовах соціально-економічного реформування система управління ЖКГ регіонів України має забезпечити суттєве підвищення рівня ресурсозбереження за рахунок формування механізму управління цим процесом.

Метою статті є обґрунтування ролі ресурсозбереження у підвищенні ефективності системи управління ЖКГ регіонів України.

Виклад основного матеріалу. Специфічною особливістю ЖКГ є місцевий характер діяльності, тому що послуги його підприємств споживаються виключно на місці їх виробництва. Розміри міської території, чисельність населення, обсяг послуг, масштаб діяльності, характер розташування об'єктів, що обслуговуються, а також природно-кліматичні чинники визначають умови і форми раціонального використання коштів і ресурсів у ЖКГ. У тому числі це вносить свої корективи у специфіку системи управління. Житлово-комунальний комплекс є багатоелементною і динамічною системою, найбільш складною і розгалуженою в міському господарстві [6, с. 51]. Він об'єднує понад 20 галузей, у яких функціонують кілька тисяч підприємств різних форм власності. До його структури входять житлове, водопровідно-каналізаційне, готельне, дорожньо-мостове, газове господарства, а також господарства, які відають питаннями озеленення і благоустрою, санітарної очистки та прибирання, комунальної енергетики міста. Як наслідок, житлово-комунальний комплекс регіону має ряд специфічних особливостей, які ставлять перед системою управління додаткові завдання. Розглянемо у зв'язку з цим специфіку реалізації загальних функцій управління у сфері житлово-комунального господарства.

Функція планування полягає у визначенні цілей і завдань розвитку будь-якого об'єкта управління. Метою діяльності будь-якого господарюючого суб'єкта є досягнення найбільшого економічного результату. Однак специфіка житлово-комунальної сфери як об'єкта управління накладає на цю мету наступні обмеження: соціальна значимість галузі та відсутність цільового взаємозв'язку між різними елементами системи.

По-перше, житлово-комунальний комплекс створює необхідні умови для проживання і життєдіяльності населення, тобто є основною системою життєзабезпечення регіону. Комунальні

послуги входять у мінімальний споживчий кошик, тому скорочення їх споживання або порушення якісних параметрів неприпустимо. Призупинення їх надання може бути кваліфікована як надзвичайна ситуація. Тому економічні результати діяльності ЖКГ можуть бути підвищені лише на основі ресурсозбереження. По-друге, ЖКГ - це комплексна галузь, кожен окремий об'єкт якої має власні цілі. Ці цілі можуть не узгоджуватися між собою або із загальною метою розвитку житлово-комунального комплексу регіону. Тому найважливішим завданням органів управління стає узгодження інтересів підприємств різних галузей з підпорядкуванням їх спільної стратегічної мети підвищення ефективності використання ресурсів і якості послуг, що надаються.

Функція організації полягає у створенні певної структури управління для досягнення спільної мети господарюючого суб'єкта. Специфікою житлово-комунальної сфери є подвійне підпорядкування, тобто побудова організаційних структур за галузевим (вертикальним) і територіальним (горизонтальним) принципом. Діючі у житлово-комунальному комплексі регіону організаційні структури є складними, ієрархічними і багатоланковими, причому вони є різними у великих, середніх і малих містах. Тому організація управління житлово-комунальним комплексом вимагає такого поєднання його вертикальних і горизонтальних ланок, яке забезпечувало б інтенсивний розвиток всієї системи життєзабезпечення регіону. У свою чергу, це вимагає оптимального розподілу повноважень і відповідальності між галузевими і територіальними органами управління.

Функція регулювання полягає в усуненні поточних відхилень від заданих параметрів функціонування господарської системи. Специфіка житлово-комунальної сфери дає підстави стверджувати, що оперативне регулювання є необхідною умовою забезпечення життєдіяльності у регіоні. По-перше, складність житлово-комунального комплексу як об'єкта управління вимагає постійного координування діяльності різних його елементів. По-друге, динамічність виробництва і споживання комунальних послуг в короткостроковому часовому інтервалі істотно підвищує вимоги до забезпечення надійності та безперебійності їх надання. Виконання цих вимог можуть забезпечити тільки дії органів місцевого самоврядування.

Функція мотивації полягає у тому, щоб усі ланки організаційної структури діяли відповідно до делегованих їм обов'язків і певних цілей. Без створення зацікавленості персоналу і керівництва підприємств результати програм реформування житлово-комунальної сфери будуть невисокими. Ряд першочергових заходів, здатних забезпечити істотний ресурсозберігаючий результат, практично не вимагає фінансових витрат і може бути реалізований в короткі терміни. Для цього достатньо ввести в реальну практику систему інструментів механізму управління ресурсозбереженням, що впливають на всіх учасників процесу виробництва, транспортування та споживання житлово-комунальних послуг. Ці інструменти повинні стимулювати до ресурсозберігаючих дій не тільки підприємство в цілому, а й кожного окремого працівника, а також кожного споживача комунальних послуг.

Слід підкреслити, що діючий в житлово-комунальному секторі господарський механізм фактично стимулює не скорочення витрат енергоресурсів, а, навпаки, збільшення обсягів їх споживання, тому що підприємства безпосередньо залежать від валових обсягів реалізації послуг. У зв'язку з цим потрібна принципова зміна підходу до оцінки діяльності підприємств житлово-комунальної сфери, що полягає в переході від валових показників до показників ресурсоемності та якості. Контроль означає постійне коригування діяльності об'єкта управління для досягнення поставлених цілей. До основних принципів контролю відносяться своєчасність, безперервність, відкритість, всебічність і ефективність. Причини відхилень від заданої програми діяльності у сфері ЖКГ розрізняються в кожному місті, тобто також носять чітко виражений місцевий характер. Тому забезпечення основних принципів контролю в системі управління ЖКГ стає найважливішим завданням органів місцевого самоврядування.

Однак ресурсозбереження в житлово-комунальному комплексі регіону не можна включити як механізм тільки за допомогою загальних функцій управління. Ці функції необхідно конкретизувати і деталізувати для вироблення інструментів, які можуть бути реалізовані у практиці господарської діяльності. У зв'язку з цим формування механізму управління ресурсозбереженням у ЖКГ об'єктивно вимагає реалізації комплексу спеціальних функцій управління. Специфіка житлово-комунальної сфери міста як об'єкта управління дозволяє виділити наступний комплекс спеціальних управлінських функцій.

Функція обліку здійснюється з метою отримання об'єктивної та всебічної інформації про стан виробничо-господарської діяльності. Вона виконується шляхом вимірювання, реєстрації та групування даних, що характеризують об'єкт управління. У підсумку облік дає характеристику

результатів його діяльності в затвердженій системі показників. У сфері ЖКГ система управління в першу чергу повинна забезпечити комплексний поточний облік ресурсів, що витрачаються постачальниками і населенням. Точний облік ресурсів дозволить визначити реальний обсяг їх виробничого використання і оцінити рівень втрат на кожній стадії виробництва, транспортування та споживання комунальних послуг. З цією метою регіональним органам управління необхідно розробити систему показників обліку ресурсів у ЖКГ. Основними принципами побудови такої системи повинні стати простота, оперативність, комплексність і достовірність.

Функція стандартизації полягає у встановленні обов'язкових правил і норм організації виробництва і якості продукції. Вона здійснюється в інтересах створення єдиної організаційно-технічної основи виробничо-господарської діяльності та забезпечення її ритмічності. У житлово-комунальному господарстві в рамках виконання цієї функції спільні дії державних і регіональних органів управління повинні забезпечити вирішення наступних завдань. По-перше, провести комплексну сертифікацію відповідності наданих комунальних послуг певному стандарту або технічній умові, що буде сприяти розвитку конкуренції та захисту інтересів споживача. По-друге, чітко обґрунтувати норми витрати ресурсів у ході виробничо-господарської діяльності, що дозволить оцінити рівень їх використання на кожному підприємстві ЖКГ та виявити конкретні причини високої ресурсоемності послуг. По-третє, реалізувати в кожній сфері ЖКГ єдину технічну політику, спрямовану на ресурсозбереження, що знизить складність ремонтного обслуговування.

Функція правового забезпечення полягає в регулюванні господарських правовідносин між суб'єктами господарювання в інтересах населення, регіону і держави. Правова функція управління у сфері ЖКГ повинна забезпечити пріоритетність ресурсозбереження на всіх етапах виробничо-господарської діяльності, а також створити правові засади формування конкурентного ринку житлово-комунальних послуг. Правова база ресурсозбереження в сфері ЖКГ не може бути повністю сформована на рівні держави. Значна частина правових питань має бути вирішена тільки в рамках регіонального управління. У зв'язку з цим виконання функції правового забезпечення вимагає чіткого розподілу повноважень між державними і регіональними органами управління.

Функція інформаційного забезпечення полягає в цілеспрямованому впливі на науково-технічний розвиток об'єкта управління і комплекс факторів виробництва з метою вирішення господарських завдань. У рамках інформаційної функції управління мають бути вирішені наступні завдання. По-перше, необхідно істотно підвищити рівень інформаційної озброєності населення про масштаби втрат ресурсів в побутовому секторі та можливості їх економії. По-друге, значного підвищення вимагає рівень інформаційної озброєності посадових осіб і працівників комунальних підприємств з питань ресурсозбереження. По-третє, необхідно принципово змінити підхід до інформування персоналу житлово-комунальних підприємств регіону про принципи ресурсозбереження. Весь персонал житлово-комунальної сфери повинен чітко побачити, що від рівня ресурсозбереження безпосередньо залежить рівень доходів підприємства і, як наслідок, рівень особистих доходів кожного працівника. По-четверте, необхідно забезпечити прозорість і доступність питань ціноутворення на житлово-комунальні послуги та формування тарифної політики. Слід підкреслити, що в реальній практиці господарської діяльності загальні та спеціальні функції управління не існують окремо, а перебувають в діалектичному взаємозв'язку і взаємно доповнюють один одного. Тому формування механізму управління ресурсозбереженням у ЖКГ регіону об'єктивно вимагає реалізації всього комплексу управлінських функцій.

Таким чином, метою вдосконалення системи управління житлово-комунальним комплексом регіону стає формування механізму управління ресурсозбереженням. Він являє собою цілісну єдність функцій і інструментів управління, які за нових умов господарювання сприятимуть підвищенню комплексного регіонального ефекту ресурсозбереження. Розглянута специфіка управлінських функцій дозволяє стверджувати, що такий механізм може бути сформований тільки в рамках регіональної системи управління.

На сучасному етапі економічного розвитку у ЖКГ регіону можна виділити наступний комплекс найважливіших проблем: не забезпечений поточний облік ресурсів, що витрачаються постачальниками і населенням; відсутній контроль якості продукції; не сформовано систему стимулювання ресурсозбереження; не розподілені повноваження державних і регіональних органів по кожній функції управління; ієрархічність і багатоланковість організаційних структур; асинхронність функціонування об'єктів ЖКГ; не забезпечено регулювання і контроль діяльності підприємств за нових умов господарювання; не сформовані конкурентні відносини в сфері надання житлово-комунальних послуг і т. д.

Для вирішення цих проблем регіональна система управління ЖКГ має об'єднати відомчі органи управління, відповідні структури місцевих органів влади, підприємства всіх форм власності та населення для підвищення у регіоні комплексного ефекту ресурсозбереження. Отже, регіональна система управління носить комплексний характер і повинна ґрунтуватися на наступних принципах: принцип оптимального поєднання галузевого та територіального управління; принцип економічності і ефективності; принцип відповідальності кожної управлінської ланки за кінцеві результати діяльності системи; принцип гнучкості та динамічності; принцип зворотного зв'язку між усіма ланками організаційної структури.

Одним з основних завдань регіональної системи управління ЖКГ стає пошук інструментів, що цілеспрямовано впливають на інтереси виробників і споживачів житлово-комунальних послуг. В рамках реалізації розглянутих функцій управління для підвищення комплексного ефекту ресурсозбереження можуть бути використані наступні інструменти: організаційні заходи; розробка стандартів і нормативів; сертифікація продукції; комплексний облік ресурсів і комунальних послуг; створення конкурентного середовища; активізація інвестиційного процесу; нормативно-правові документи; енергетичний аудит; штрафні санкції та економічні пільги; інформаційні та рекламні кампанії з метою популяризації принципів ресурсозбереження в побутовому секторі; підвищення рівня кваліфікації кадрів в галузі ресурсозбереження та т. д.

Висновки. Таким чином, можна зробити висновок, що вдосконалення діючої системи управління житлово-комунальним господарством регіону стає необхідною умовою формування механізму управління ресурсозбереженням. Одночасно формування даного механізму є метою вдосконалення системи управління житлово-комунальним комплексом регіонів України.

Список використаних джерел:

1. Качала Т.М. Житлово-комунальне господарство в системі міського комплексу [Текст] / Т.М. Качала; М-во освіти і науки України, Черкаський держ. технолог. ун-т. – К.: Наукова думка, 2008. – 416 с.
2. Онищук Г.І. Проблеми розвитку міського комплексу України: теорія і практика: монографія [Текст] / Г.І. Онищук; К.: Наук. Світ, 2002. – 439 с.
3. Амитан В.Н. Формирование эффективного организационно-экономического механизма ресурсосбережения в жилищно-коммунальном хозяйстве Украины / В.Н. Амитан, Н.Н. Потапова // Экономика и право. – 2002. – № 2 (3). – С. 5-10.
4. Чиж В.І. Формування економічно обґрунтованих тарифів на житлово-комунальні послуги / В.І. Чиж // Економіст. – 2007. – № 8. – С. 49-51.
5. Потапова Н.М. Стратегічний аспект управління житлово-комунальним господарством регіону / Н.М. Потапова // Маркетинг: теорія і практика: Збірник наукових праць Східноукраїнського національного університету ім. В.Далі. – Луганськ. – 2013. – № 19. – С. 149-154.
6. Финагин В.В. Экономика города: теория, практика, перспективы / В.В. Финагин; К.: Наукова думка, 1983. – 160 с.

References (BSI):

1. Kachala, T.M. (2008). Zhy'tlovo-komunal'ne gospodarstvo v sy'stemi mis'kogo kompleksu [Housing and utilities services within the municipal network]. - K.: Naukova dumka [in Ukrainian].
2. Ony'shchuk, G.I. (2002). Problemy' rozvy'tku mis'kogo kompleksu Ukrayiny': teoriya i prakty'ka [Problems of the development of municipal network in Ukraine: theory and practice]. - K.: Nauk. Svit [in Ukrainian].
3. Amitan, V.N. (2002). Formirovaniye jeffektivnogo organizacionno-jekonomicheskogo mehanizma resursosberezheniya v zhilishhno-kommunal'nom hozhajstve Ukrainy / V.N. Amitan, N.N. Potapova [Formation of an effective organizational and economic mechanism of resource saving in the housing and utilities services of Ukraine] // Jekonomika i pravo [Economics and law] – 2002. – № 2 (3). – С. 5-10 [in Russian].
4. Chy'zh, V.I. (2007). Formuvannya ekonomichno obg'runtovany'x tary'fiv na zhy'tlovo-komunal'ni poslugy' [Formulation of economically competitive tariffs for housing and utilities services] // Ekonomist [Economist]. – 2007. – № 8. – С. 49-51 [in Ukrainian].
5. Potapova, N.M. (2013). Strategichny'j aspekt upravlinnya zhy'tlovo-komunal'ny'm gospodarstvom regionu [The strategic aspect of the management of the housing and utilities services of the region] // Markety'ng: teoriya i prakty'ka [Marketing theory and practice]. - Lugans'k. 2013. – № 19. – С. 149-154 [in Ukrainian].
6. Finagin, V.V. (1983). Jekonomika goroda: teoriya, praktika, perspektivy [City economy: theory, practice, prospects]. - K.: Naukova dumka [in Russian].

Ключові слова: ресурсозбереження, житлово-комунальний комплекс, регіон, система управління, механізм управління, функції управління, інструменти управління.

Ключевые слова: ресурсосбережение, жилищно-коммунальный комплекс, регион, система управления, механизм управления, функции управления, инструменты управления.

Keywords: resource-saving, housing and utilities network, regional management system, management mechanism, management functions, management tools.